

Kleine vzw's, slordige jaarrekeningen

Johan Christiaens

Professor public en non-profitsector accounting UGent en bedrijfsrevisor EY

Simon Neyt

Medewerker "Accounting Research Public Sector" (ARPS) UGent - EY

Lode Lanckswaert

Master TEW en student VSM

In België zijn er circa 100.000 kleine verenigingen en stichtingen, wiens jaarrekening op papier wordt neergelegd bij de griffie van de rechtbank van koophandel. Praktijkonderzoek naar de feitelijke neerlegging van de jaarrekening bij de griffie van die kleine verenigingen en stichtingen is zeer schaars. Daarom werd aan de universiteit Gent het initiatief opgevat om te onderzoeken hoe de neergelegde jaarrekeningen van kleine vzw's in 2011 en 2012 (casus arrondissement Gent) er uitzien en in welke mate ze met de wettelijke voorschriften overeenstemmen. Het onderzoek was een eerste indicatie van ernstige inconsistenties en fouten in de jaarrekeningen. Dit was het signaal om hierover een onderzoek op grotere schaal te voeren en verklaringen voor deze gebrekkige rapportering te toetsen. De wetgever voorziet onvoldoende in sanctoneringsmaatregelen en ondermijnt zo voor een stuk de betrachting om de non-profitsector meer transparant te maken. We onthouden daarnaast ook dat de aanwezigheid van een bedrijfsrevisor of een professionele accounting persoon, het compliance niveau van de verenigingen sterk kan doen stijgen. We hopen dan ook dat dit onderzoek de basis legt voor de heropening van het debat rond de controle van de grote groep van kleine vzw's in België en tevens de basis is voor een reeks diepgaande onderzoeken over deze materie.

8.	Kwaliteit van de neergelegde jaarrekening van kleine vzw's	11
8.1.	Termijn van neerlegging en consistentie	11
8.2.	Volledigheid: Staat van ontvangsten en uitgaven	12
8.3.	Volledigheid: Staat van het vermogen	12
8.4.	Volledigheid: Waarderingsregels	12
9.	Welke factoren liggen aan de basis van deze slordigheden?	12
10.	Conclusie	13
11.	Bibliografie	14

1. Inleiding

Sinds enkele decennia ondergaan overheden en non-profitorganisaties hervormingen gedreven door de principes van het *New Public Management* waarbij boekhoudmethoden en managementtechnieken worden overgenomen uit de profitsector (Desmidt en Heene, 2010; Hansen 2011). Deze hervorming gaat gepaard met een stijgende vraag van verschillende belanghebbenden naar een betere transparantie met betrekking tot de financiële gegevens van non-profitorganisaties (Verbruggen et al., 2010). De stijgende impact van deze non-profitorganisaties op de Belgische economie sinds 2000, speelt daarin een grote rol. De groei in deze sector, in termen van gemiddelde groei per jaar, oversteeg namelijk de gemiddelde groei in de rest van de economie (Acx, Rigo en Vander Donckt, 2011). Deze trend is ook merkbaar in de rest van Europa en de wereld. Het ontbreken van de nodige regelgeving omtrent de non-profitorganisaties, wordt daarom niet langer maatschappelijk aanvaard (Birchard, 2005). Accounting in de non-profitsector wordt daarom steeds minder afhankelijk van de politieke grillen en de vrijwillige acties van de organisaties zelf (Gray, 2011).

Dit alles leidt tot de implementatie van verschillende nieuwe regels en formele principes door de wetgever die worden opgelegd aan non-profitorganisaties. Deze invloeden kenden ook hun weerslag in België, met de gewijzigde wetgeving voor vzw's en in het bijzonder hun gemoderniseerde boekhoudreglementering. In 2002 werd namelijk de *wet betreffende de verenigingen zonder winstoogmerk, de internationale vereni-*

INHOUD

1.	Inleiding	4
2.	Quid verenigingen zonder winstoogmerk?	5
3.	Maatschappelijk belang van de verenigingen en stichtingen	6
4.	Gewijzigde wetgeving verschillend naargelang de grootte van de entiteiten	7
5.	Een duidelijk gebrek aan onderzoek omtrent deze materie	8
6.	Weinig toegankelijke informatie voor het grote publiek	8
7.	Vaststellingen	8
7.1.	Grote aantal slapende vzw's	9
7.2.	Belangrijk aantal actieve kleine vzw's respecteert de wetgeving niet	10
7.3.	Kleine vzw's die vrijwillig een volledige boekhouding voeren	11

gingen zonder winstoogmerk en de stichtingen (wet van 2 mei 2002) goedgekeurd die de bestaande vzw-wetgeving, daterend van 27 juni 1921, grondig heeft gewijzigd. Een grotere transparantie en meer aandacht voor verantwoording naar de belanghebbenden (*"stakeholders"*) werden hierbij als belangrijke doelstellingen vooropgesteld (De Lembre et al., 2012). Centraal in het bereiken van deze transparantie en accountability staat de financiële verslaggeving die op een heldere en coherente manier duiding dient te bieden aan de externe *stakeholders*. Slechts indien deze van een voldoende hoge kwaliteit getuigt, wordt het nut voor de *stakeholder* gerealiseerd. In het bijzondere voor "kleine" vzw's heeft verkennend onderzoeken er echter op gewezen dat de vooropgestelde doelstellingen van transparantie niet werden gerealiseerd (Andries en Heirman, 2011).

Het weinige beschikbare wetenschappelijk onderzoek over de mate waarin de boekhoudhervorming en wettelijke bepalingen aangaande de financiële rapportering effectief wordt nageleefd (*"compliance"*) vond plaats in de overheidssector. Zeer weinig aandacht werd besteed aan compliance-onderzoek binnen de privaatrechtelijke non-profit organisaties. Voor de ca. 6.000 grote en zeer grote verenigingen en stichtingen werd maar enkele keren de jaarrekening onderzocht (Christiaens et al. 2008; Verbruggen et al., 2010) en dit op basis van de elektronisch beschikbare jaarrekeningen bij de Balanscentrale. In België zijn er ca. 100.000 kleine verenigingen en stichtingen (Marée et al. 2008), wiens jaarrekening op papier neergelegd wordt bij de griffie van de rechtbank van koophandel. Praktijkonderzoek naar de feitelijke neerlegging van de jaarrekening bij de griffie van deze kleine verenigingen en stichtingen is echter zeer schaars. Een belangrijke reden daartoe is waarschijnlijk de beperkte beschikbaarheid van de jaarrekeningen gezien ze enkel in papieren vorm worden ingediend bij de griffie. Men tast nog in het duister in welke mate kleine verenigingen en stichtingen hun jaarrekening neerleggen conform de wettelijk voorgeschreven bepalingen. Daarom werd aan de universiteit Gent het initiatief opgevat om in het kader van de opleiding Master Overheidsmanagement te onderzoeken hoe de neergelegde jaarrekeningen van kleine vzw's in 2011 en 2012 (casus arrondissement Gent) er uitzien en in welke mate ze met de wettelijke voorschriften overeenstemmen. Het onderzoek was een eerste indicatie van ernstige inconsistenties en fouten in de jaarrekeningen. Dit was meteen het signaal om hierover een onderzoek op grotere schaal te voeren en mogelijke verklaringen voor deze gebrekkige rapportering te toetsen.

2. Quid verenigingen zonder winstoogmerk?

We kaderen de verenigingen zonder winstoogmerk (vzw's) eerst even binnen zijn Belgische context. Volgens de wet van 2002 worden de vzw's gedefinieerd als een groepering met rechtspersoonlijkheid "welke niet nijverheids- of handelszaken drijft en welke niet tracht een stoffelijk voordeel aan haar leden te verschaffen" (Wet van 27 juni 1921, gewijzigd bij de wet van 2 mei 2002).

Zonder dieper in te gaan op de verwevenheid tussen de publieke en non-profit sector in België, kunnen we stellen dat de vzw's hoofdzakelijk tot de non-profit sector (ook wel social-profit sector genaamd) worden gerekend. Volgens de definitie van Marée et al. (2008) beslaat deze non-profitsector in ruime zin het geheel van producenten, zowel privé als publiek, die (1) beschikken over niet-commerciële middelen (in het bijzonder overheidssteun), (2) een doel zonder winstoogmerk nastreven. In engere zin is er een bijkomende voorwaarde dat deze organisaties (3) diensten leveren die voornamelijk in het gebied van de gezondheidszorg, de maatschappelijke dienstverlening, het onderwijs of de cultuur liggen.

Verder worden de vzw's ook tot de instellingen zonder winstoogmerk (izw's) gerekend. Het Europees Systeem van Nationale en Regionale Rekeningen (ESR) definieert de izw's als deze organisaties die aan volgende vijf voorwaarden voldoen:

- 1) Het moet om organisaties gaan die dusdanig bestaan als instelling.
- 2) Ze mogen geen materiële voordelen verdelen onder hun leden of hun bestuurders.
- 3) Ze moeten bestaan als privé-organisaties, die institutioneel gescheiden zijn van de staat.
- 4) Ze moeten onafhankelijk zijn, wat betekent dat ze hun eigen regels en hun eigen besluitvormingsinstanties moeten hebben.
- 5) Het moet ieder geheel vrij zijn zich bij deze organisaties aan te sluiten en de organisaties moeten beroep kunnen doen op vrijwillige inzet in de vorm van giften of van vrijwilligerswerk.

Een vertaling naar de Belgische context wijst uit dat volgende legale vormen in België worden beschouwd als izw's: (1) de vereniging zonder winstoogmerk, (2) de internationale vereniging zonder winstoogmerk, (3) de feitelijke vereniging, (4) de stichtingen van openbaar nut, (5) de beroepsverenigingen en (6) de erediensbesturen.

3. Maatschappelijk belang van de verenigingen en stichtingen

Om het belang en de omvang van deze groep verenigingen te kaderen, wordt in dit onderdeel even stilgestaan bij hun economische en maatschappelijke impact. Het beschikbare cijfermateriaal hierover is echter zeer schaars.

Statistische berekeningen door het Nationaal Instituut voor de Statistiek in 2006, wezen uit dat er in België in totaal ongeveer 113.513 verenigingen en stichtingen¹ zijn (Marée et al., 2005). Op basis van de gegevens van de Nationale Bank van België (NBB, 2008) bestond de sector toen (in 2006) uit ongeveer 1.338 grote vzw's en 5.463 zeer grote vzw's. Deze gegevens zijn voorhanden omdat deze groep van grote en zeer grote vzw's een jaarrekening elektronisch moet indienen bij de Nationale Bank. Dat brengt het totaal aantal kleine vzw's op ca. 106.662. Van dat aantal moeten echter nog de vzw's worden afgetrokken die elke activiteit hebben gestaakt zonder dat zij daarom een ontbindingsakte in het Belgisch Staatsblad hebben gepubliceerd. Onderzoek door de Universiteit van Luik (1995) wees echter uit dat het geschatte aantal actieve kleine vzw's zo'n 62% van de totale populatie betreft. Dat brengt het totaal van alle actieve kleine vzw's op ca. 65.000 entiteiten.

Tabel 1: Schatting aantal actieve kleine vzw's in België in 2004, gebaseerd op het onderzoek van Marée et al. (2005) en de gegevens bij de NBB (2008)

	2004
Zeergrote vzw's	1.388
Grote vzw's	5.463
Kleine vzw's, bestaande uit:	106.662
Actieve kleine vzw's (62%)	66.131
"Slapende" kleine vzw's (38%)	40.531
Totaal	113.513

Omwille van de toename van het aantal vzw's met meer dan 20.000 tussen 1995 en 2004, mag men ervan uitgaan dat dit totale aantal ondertussen verder is toegenomen. Ook het feit dat er jaar na jaar meer vzw's worden opgericht dan ontbonden, doet vermoeden dat het aantal vzw's ondertussen verder is gestegen.

Globaal gezien dragen de izw's die de groepering is van vzw's, ivzw's, stichtingen, feitelijke verenigingen, erediensbesturen, enz. en dus ruimer is dan alleen verenigingen en stichtingen met bezoldigde tewerkstelling in 2004 voor 4,6% bij aan het bbp (bruto binnenlands product) van het land. Dit betekent een toegevoegde waarde van om en bij de 22 miljard euro. Deze bijdrage mag grotendeels op het conto van de vzw's worden geschreven, aangezien deze met voorop de grootste groep zijn binnen de izw's. Dit

bleek uit een onderzoek van Marée et al. (2008) omtrent het economisch belang van de izw's op de Belgische economie. De tewerkstelling (bezoldigd en vrijwilligers) in de vzw's bedroeg in 2005 14,5% (428.000 voltijdse equivalenten VTE) of 9,2% (272.300 VTE) van de totale beroepsbevolking in België, afhankelijk van het feit of de gesubsidieerde leerkrachten in het vrije onderwijs in de verenigingssector worden opgenomen of niet (Marée et al., 2008). Bijna één op tien loontrekkende in België is dus actief in het verenigingsleven. Dit is zeker niet alleen het geval in België, maar ook in andere Europese en niet-Europese landen. In de Verenigde Staten bijvoorbeeld, draagt de non-profit sector voor ca. 12% bij aan de economie en ca. 10% van de actieve beroepsbevolking is actief in deze sector (Keating en Frumkin, 2003).

Het is niet verwonderlijk dat de onderzochte groep van izw's met bezoldigde werknemers, die 10% van de totale bezoldigde tewerkstelling van het land vertegenwoordigen, slechts voor 5% bijdragen aan het BBP. Het is namelijk zo dat de verenigingen wegens de aard van hun activiteiten relatief minder kapitaal gebruiken (uitrusting, gebouwen, machines, ...) dan klassieke ondernemingen. Daarnaast worden de conventies van de nationale boekhouding zo gehanteerd dat de productie (en dus de toegevoegde waarde) van de vzw's wordt onderschat. Daarenboven worden vele verenigingen gekenmerkt door een groot aantal vrijwilligers die economisch gezien geen toegevoegde waarde hebben. Het economisch aandeel (dat steeds uitgedrukt wordt in geldwaarden) is daardoor relatief laag. Dit neemt niet weg dat deze verenigingen een zeer belangrijke maatschappelijke functie bekleden, ofschoon die niet cijfermatig te zien is (Marée et al., 2008). Het aandeel van de vzw's in de maatschappij wordt daarom ook vaak onderschat.

Wat het aantal vrijwilligers betreft, bleek uit een onderzoek door Mathou (2010) dat er naar schatting 1.166.000 vrijwilligers actief zijn in de verenigingssector. Dit stemt in wezen overeen met 10% van de totale bevolking in België. Een andere studie door Loose, Gijlinckx, Dujardin & Marée (2007) spreekt zelfs van zo'n 15% van de totale bevolking die vrijwillig in het verenigingswezen actief is.

Een aanzienlijk deel van de diensten op het gebied van gezondheidszorg, maatschappelijke dienstverlening, opleiding en cultuur worden geleverd door verenigingen die, naast de publieke sector, proberen in de behoeften van de gemeenschap te voorzien. Sommige gebieden worden zelfs voornamelijk, zo al niet exclusief door het verenigingsleven bestreken: sportclubs, jeugdbewegingen, burgerrechtenverenigingen, enz. (Marée et al., 2008). Deze organisaties spelen een diverse en belangrijke rol in deze domeinen (Lampkin

1. Vermits het aantal stichtingen zeer laag is, wordt de term "verenigingen en stichtingen" verder afgekort tot "verenigingen" of "vzw's".

en Boris, 2012). De stijgende aandacht voor deze sector is dus ook zeker te rechtvaardigen (Verbruggen et al., 2010). Verantwoording voor het efficiënt gebruik van de beperkte financiële middelen is dan ook steeds belangrijker geworden.

4. Gewijzigde wetgeving verschillend naargelang de grootte van de entiteiten

De stijgende vraag naar transparantie heeft ook in België geleid tot de implementatie van nieuwe regels met betrekking tot de financiële rapportering voor non-profit organisaties door de wetgever. De wet van 2 mei 2002 heeft de oorspronkelijke wetgeving van 27 juni 1921 grondig gewijzigd, waarbij voor kleine vzw's minstens een vereenvoudigde boekhouding (kasboekhouding) werd opgelegd (KB van 26 juni 2003) en voor (zeer) grote vzw's een vermogensboekhouding (KB 19 december 2003), sterk geïnspireerd door het vennootschapsboekhouden, werd uitgewerkt. Beïnvloed door de New Public Management (NPM) filosofie, waarin men bedrijfstechnieken probeert te implementeren in de publieke en social profitsector, werden ook in deze wetgeving een aantal principes afgeleid die reeds in de boekhouding van ondernemingen van toepassing zijn (Andries en Heirman, 2011). Net zoals in de publieke sector, zijn de doelstellingen van non-profit organisaties niet te vergelijken met deze van de ondernemingssector, die volledig financieel georiënteerd is. Bijgevolg moet ook de financiële rapportering worden afgestemd op de specifieke noden van de non-profitsector.

Op basis van de wetgeving van 2002 werd het onderscheid tussen de vzw's op basis van hun grootte ingevoerd. Het onderscheid tussen de kleine, de grote en de zeer grote vzw's wordt bepaald door drie criteria: de ontvangsten, het balanstotaal en het tewerkgestelde personeel. Het behoren tot een bepaalde categorie impliceert verschillende boekhoudkundige verplichtingen.

Een vzw wordt als groot beschouwd wanneer zij bij de afsluiting van het boekjaar ten minste twee van volgende drie criteria bereikt: ten eerste het equivalent, gemiddeld over het jaar, van vijf voltijdse werknemers ingeschreven in het personeelsregister tewerkstellen, ten tweede een balanstotaal van 1.249.500 EUR vertonen en ten derde in totaal beschikken over 312.500 EUR aan andere dan uitzonderlijke ontvangsten, exclusief btw. Grote en zeer grote vzw's voeren een dubbele boekhouding en moeten respectievelijk een verkort of volledig model van jaarrekening opstellen en elektronisch neerleggen bij de Balanscentrale. Hun jaarrekening kan bijgevolg vrij worden geraadpleegd o.a. via online internet.

Bereikt ze slechts één of geen enkel van deze criteria,

dan wordt ze als klein beschouwd en dient ze een vereenvoudigde boekhouding te voeren volgens de bepalingen uitgewerkt in het KB van 26 juni 2003. De vereenvoudigde boekhouding maakt gebruik van het dagboek van ontvangsten en uitgaven. Daarnaast moet er elk jaar een inventaris van bezittingen, vorderingen, schulden, rechten en verplichtingen van welke aard worden opgemaakt. De resultante van de vereenvoudigde boekhouding is een op papier neer te leggen jaarrekening bestaande uit:

- Staat van de ontvangsten (o.a. lidmaatschapsgelden, donaties en legaten, subsidies, etc.) & uitgaven (goederen en diensten, vergoedingen, etc.)
- Toelichting:
 - Samenvatting waarderingsregels (art. 6 KB 26 juni 2003)
 - Aanpassing waarderingsregels (art. 7)
 - Bijkomende inlichtingen (art. 11)
 - Staat van het vermogen (art. 14)

Het virtueel of elektronisch indienen van deze documenten is tot op heden niet mogelijk, noch toegelaten. Daarnaast dient elke vzw ook het verenigingsdossier over te maken aan de griffie van de Rechtbank van Koophandel, bestaande uit:

- De statuten
- Een overzicht van alle benoemingen en ontslagen van het kaderpersoneel
- Een kopie van de ledenlijst
- De beslissingen over de geldigheid, ontbinding en vereffening van de organisatie

De dossiers zijn publiek toegankelijk en horen dan ook vrij te kunnen worden opgevraagd.

Het KB van 26 juni 2003 voorziet de mogelijkheid voor kleine vzw's om vrijwillig de bepalingen toe te passen die gelden voor de grote vzw's en zo een dubbele boekhouding te voeren. Aan deze mogelijkheid zijn drie gevolgen gekoppeld. Ten eerste moet de vereniging deze beslissing motiveren in de toelichting en ook vermelding maken van de belangrijkste gevolgen die zullen worden teweeg gebracht. Ten tweede moet de vereniging gedurende drie opeenvolgende jaren het voeren van een volledige boekhouding aanhouden. Ten derde moet de vereniging als ze opnieuw haar boekhouding wil voeren volgens het vereenvoudigd model en voor zover ze dan nog altijd "klein" is, deze beslissing toelichten samen met de belangrijkste gevolgen in de toelichting bij de jaarrekening. Zelfs al kiezen kleine vzw's vrijwillig voor een dubbele boekhouding met bijbehorende jaarrekening, dan gebeurt de neerlegging van de jaarrekening steeds bij de griffie van de rechtbank van koophandel en niet bij de Balanscentrale (Van Hecke en Vincke, 2005).

5. Een duidelijk gebrek aan onderzoek omtrent deze materie

Literatuuronderzoek wees uit dat er een zeer beperkt aantal onderzoeken zijn uitgevoerd over de naleving van de wetgeving bij non-profitorganisaties. De meeste bestaande studies focussen enkel op één aspect of hanteren geen algemene indicator om de nakoming van de wetgeving omtrent de financiële rapportering te onderzoeken (Verbruggen et al., 2010). Eén van de inleidende studies betrof het onderzoek in welke mate het management van deze non-profitorganisaties in België zekere obstakels of moeilijkheden ondervonden bij de implementatie van de hervormde boekhoudregels in vzw's (Andries en Heirman, 2011). Er bleek dat de nieuwe regelgeving in het algemeen negatief onthaald werd. De grootste obstakels bleken toen het gebrek aan expertise in de vzw's te zijn, gepaard gaande met het ontbreken van de wil om zich aan te passen aan de nieuwe regelgeving.

Het nakomen van de wetgeving door kleine vzw's werd echter nog niet eerder onderzocht. Het gebrek aan aandacht voor dit onderwerp heeft wellicht ook te maken met het feit dat de nodige informatie enkel in papieren formaat beschikbaar is. De enkele verkennende studies hieromtrent (Deprez et al., 2011; Van den Bergh et al., 2012) wezen telkens op de vaak onvolledige en foutieve financiële rapportering van de kleine vzw's. Het voorwerp van deze studie betreft dan ook de kleine vzw's, zoals deze zijn afgebakend in de wetgeving van 2002.

6. Weinig toegankelijke informatie voor het grote publiek

Met het oog op huidig onderzoek werden verschillende griffies bezocht in de Vlaamse en Waalse regio. De gegevens werden toevalligwijze en handmatig verzameld. Zoals bleek uit eerder onderzoek (Deprez et al., 2011; Van den Bergh et al., 2012), is de toegang tot de ingediende dossiers in de griffies niet overal even eenvoudig. Zo werd tijdens het onderzoek vastgesteld dat de vraag om de jaarrekeningen van kleine vzw's in te kijken niet altijd positief werd beantwoord in de griffie.

Bij het bezoek aan meerdere griffie bleek dat, ondanks het gebruik van een modern elektronisch systeem, de techniek om vzw-dossiers bij te houden en te klasseren zeer verouderd is. De beperking dat vzw's en stichtingen hun documenten enkel in een papieren versie kunnen indienen bij de griffie, werkt deze verouderde methodes in de hand. Dit terwijl de jaarrekeningen van de (zeer) grote vzw's bij de balanscentrale wel in een elektronisch formaat worden neergelegd. Het bemoeilijkt de taak van het griffiepersoneel en de raadpleging van de dossiers door het publiek én draagt

niet bij tot een hogere transparantie. Zo dient de griffie van Gent bijvoorbeeld maandelijks ongeveer 100 à 200 nieuwe dossiers van kleine vzw's te verwerken. Dit is een taak die veel tijd vergt van het personeel. Het bijhouden van de dossiers van vele in de praktijk ontbonden vzw's brengt heel wat onnodige kosten voor de administratie en de opslag met zich mee. Men kan zich dan ook afvragen of de baten van het bijhouden van de dossiers opweegt tegen de huidige kosten die het proces meedraagt. Ook blijkt er in de griffies geen algemene lijst te bestaan van alle dossiers die men voorradig heeft, waardoor men onmogelijk kan controleren of alle non-profitorganisaties wel degelijk hun verplichte documenten hebben aangeleverd. Verder moet ook worden gewezen op het ontbreken van communicatie tussen de verschillende griffies. Er blijkt weinig of geen samenwerking te zijn waardoor men er verschillende methoden van dataverzameling op nahoudt. Dit resulteert in grote verschillen in de manier waarop deze diensten worden georganiseerd. Verder bleek slechts één van de onderzochte griffies te beschikken over een eigen e-mailadres. Duidelijke organisatieverbeteringen zijn dus mogelijk in dit opzicht.

7. Vaststellingen

Voor dit onderzoek werden in de griffies van Oostende, Brugge, Gent, Leuven, Bergen en Doornik 386 dossiers verzameld. Enkele van de dossiers bevatte echter een document van ontbinding, waarna ze uit de onderzoekspopulatie werden gehaald. Zo werd de populatie teruggebracht tot 353 dossiers. De vaststellingen uit dit onderzoek werden nadien ook getoetst aan het gelijkaardig onderzoek door Deprez et al. (2011), waar een toevalssteekproef van 115 dossiers van kleine vzw's in de griffie van de Rechtbank van Koophandel in Gent werd uitgevoerd.

Bij de aanpak van het veldonderzoek bleek nogal snel dat er vier soorten deelpopulaties, hetzij "clusters" konden worden onderscheiden, zoals aangegeven in volgende tabel.

Tabel 2: Deelpopulaties onderzochte kleine vzw's

Cluster	Soort kleine vzw's	Aantal	%
1	Actieve kleine vzw's met vereenvoudigde boekhouding en ingediende jaarrekening	124	34,6
2	Actieve kleine vzw's die geen jaarrekening hebben ingediend	64	18,0
3	Actieve kleine vzw's die vrijwillig een dubbele boekhouding voeren met dito jaarrekening	56	16,4
4	'Slapende' kleine vzw's (zonder boekhouding, noch jaarrekening)	109	31,0
	Totaal	353	100

Cluster 1 bevat alle kleine vzw's die actief zijn en een eenvoudig model van hun jaarrekening hebben ingediend bij de griffie. Het is deze groep die gebruikt wordt als voorwerp van het onderzoek om na te gaan in welke mate deze jaarrekening voldoet aan het wettelijke kader. Het is deze groep die getoetst werd door middel van de "compliance index". Cluster 2 betreft deze kleine vzw's waarbij de analyse heeft uitgewezen dat ze wel degelijk nog actief zijn, maar die nagelaten hebben om een jaarrekening in te dienen bij de griffie. Deze betreft de groep die zogezegd 'slaapt': men functioneert nog steeds maar laat na om een boekhouding te voeren en de jaarrekening neer te leggen bij de griffie. Cluster 3 betreft deze actieve kleine vzw's die vrijwillig een volledige boekhouding voeren conform de regels opgelegd aan de (zeer) grote vzw's en die een jaarrekening in verkorte of volledige bij de griffie hebben ingediend.

Cluster 4 betreft de groep van onderzochte vzw's die slapend zijn. Om dit te onderzoeken werd (1) nagegaan of er een jaarrekening terug te vinden was en (2) gecontroleerd of er bepaalde andere signalen van activiteit te bespeuren waren in het dossier (bv. een wijziging van het bestuur). Enkel indien er geen activiteit te bespeuren was in de laatste 5 jaar (laatste teken van leven dateert van voor 1/1/2008), dan werden deze vzw's in cluster 4 opgenomen. Er wordt in dergelijke gevallen dus vanuit gegaan dat deze vzw's echt "slapend" zijn en dus geen activiteiten meer uitoefenen.

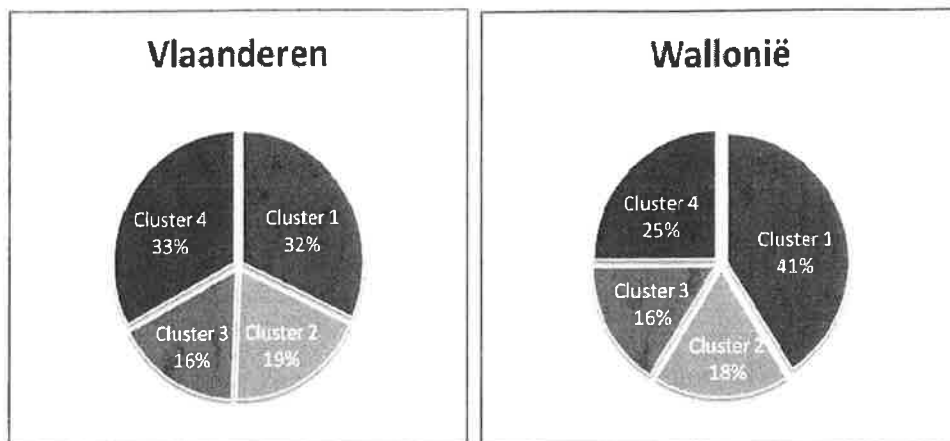
De verzameling van de clusters 1 tot en met 3 is dus de verzameling van alle actieve kleine vzw's. De som van alle vier de clusters is de verzameling van alle kleine vzw's die in de populatie werden opgenomen. De vaststellingen met betrekking tot het indienen van de jaarrekeningen door de verschillende clustergroep zijn zorgwekkend.

7.1. Grote aantal slapende vzw's

Uit het onderzoek blijkt dat 31% van de onderzochte entiteiten "slapende" vzw's betreffen, wat wil zeggen dat hun laatste geregistreerde activiteit dateert van vóór 2008 (cluster 4). Zo waren er voorbeelden van vzw's die reeds meer dan 60 jaar geen teken van activiteit meer hebben getoond, maar die tot op heden nog steeds niet zijn ontbonden. In heel België zou het volgens Marée et al. (2005) gaan om een groep van 38%, hetzij ca. 40.000 kleine vzw's, waar huidig onderzoek neerkomt op 31%, wat zich in die omgeving bevindt. Dit is een enorm aantal kleine vzw's die niet gestuurd worden. Voor de hervorming (wet 2 mei 2002) hoefden de vzw's geen rekeningen neer te leggen, maar momenteel zijn ze onderhevig aan de neerleggingsverplichting zelfs al "slapen" ze. Het hoge aantal slapende vzw's is alarmerend, temeer omdat er tevens geen document van ontbinding werd ingediend bij de griffie. M.a.w. de vraag stelt zich hier dan ook in welke mate (gewezen) bestuurders niet nog kunnen aansprakelijk gesteld worden voor het niet naleven van de hervormde vzw-boekhoudreglementering. Bestuurders blijven namelijk verantwoordelijk en aansprakelijk voor de organisatie voor zolang er geen officiële ontbinding van de organisatie heeft plaatsgevonden.

Een maatschappelijk debat lijkt hier op zijn plaats. Het is evident dat het terugdringen van het aantal "slapende vzw's" zal leiden tot een vermindering van de administratieve lasten voor de griffies en de FOD Justitie. Bovendien kan dergelijk onderzoek leiden tot forensisch materiaal om fraudegevallen op te sporen en "witte-boord-criminaliteit" te verminderen. De vraag kan daarom gesteld worden waarom de FOD Justitie hier geen actie onderneemt. In Wallonië is men reeds gestart met het verminderen van de "slapende" vzw's. Dit is ook merkbaar in het onderzoek, waaruit bleek dat er in Wallonië een groter aantal onderzochte dossiers een document van ontbinding bevatte. Er bleken in Wallonië ook minder "slapende" vzw's voor te komen. Het ontbinden van de (slapende) vzw's is overigens mogelijk op twee manieren. Bij een vrijwillige ontbinding kan de algemene vergadering beslissen de werking van de vzw stop te zetten. Bij ontbinding van rechtswege spreekt de bevoegde rechtbank de ontbinding uit. Dit kan onder meer in het geval dat de vzw gedurende drie opeenvolgende boekjaren geen jaarrekening heeft neergelegd bij de griffie van de rechtbank van koophandel (Demeyere et al., 2009; artikel 26 van de wet van 2 mei 2002). Figuur 1 toont de verdeling van de clusters over Vlaamse vs. Waalse griffies, waaruit blijkt dat gelet op cluster 4 er in de Waalse regio minder "slapende" kleine vzw's voorkomen.

Figuur 1: De verdeling van de onderzochte populatie in clusters, uitgedrukt in percentages, voor de regio's Vlaanderen en Wallonië

Verder bleek vooral de regio van Gent over zeer veel slapende vzw's te beschikken (41%).

7.2. Belangrijk aantal actieve kleine vzw's respecteert de wetgeving niet

Uit tabel 1 blijkt ook dat 18% van de onderzochte kleine vzw's nog actief blijkt te zijn maar helemaal geen jaarrekening indiende bij de griffie van de rechtbank van koophandel (cluster 2). Bijna 1/5de van de onderzochte actieve kleine vzw's lapt de nieuwe regelgeving dus aan hun laars. Het niet op de hoogte zijn van de wettelijke verplichtingen kan hier zeker niet in alle gevallen de reden zijn.

Het brengt het totale aantal kleine vzw's dat zich niet houdt aan de wetgeving op een indrukwekkend percentage van 49% (31% + 18%). Slechts de helft (51%) van de onderzochte kleine vzw's bleek zich algemeen te houden aan de reglementering door ofwel een volledige boekhouding (16,4% voor cluster 3) te voeren en een bijbehorende jaarrekening neer te leggen of een vereenvoudigde boekhouding te voeren (34,6% voor cluster 1) en de bijbehorende jaarrekening in te dienen. Het is een pijnlijke vaststelling dat de helft van de onderzochte kleine vzw's geen enkele vorm van jaarrekening indiende bij de griffie, ook al is dit bij wet verplicht. Deze vaststelling ligt volledig in lijn met het eerder onderzoek door Deprez et al. (2011), waar voor hun onderzoek in Gent bleek dat in totaal 74% van hun onderzochte gevallen helemaal geen jaarrekening werd teruggevonden.

Overeenstemming met de wetgeving blijkt dan ook meer een keuze van de vzw's, eerder dan een verplichting. De enige belofte die door de overheid werd gemaakt, is dat de jaarrekening zal geraadpleegd kunnen worden door het brede publiek. Men voorziet echter niet in een (sluitend) mechanisme om de naleving van de wetgeving te verifiëren of te controleren (Verbruggen et al., 2010). Onderzoek wees namelijk uit dat de

meest voorkomende vorm van controle op non-profit organisaties komt van de Raden van Bestuur van deze verenigingen zelf (Keating en Frumkin, 2003).

De bevoegde overheid zou de nodige inspanningen moeten leveren om het niveau van naleving van de wetgeving te verhogen. De hoofdreden hiervoor is dat het (correct) indienen van de jaarrekening kan leiden tot een kwalitatief betere financiële rapportering naar haar gebruikers toe. Indien men de kwaliteit en functionaliteit van de financiële verslaggeving in de non-profitsector wil garanderen, dient men dan ook de naleving van de wet te verzekeren (Verbruggen et al., 2010). In de Verenigde Staten toonde onderzoek van de Panel of the Nonprofit Sector (2005) aan dat bij stichtingen en publieke goede doelen de financiële verslaggeving die neergelegd wordt bij de Internal Revenue Service (IRS) vaak foutief of onvolledig is. Het panel schreef daarop een aantal aanbevelingen uit om deze problematiek in de toekomst te vermijden. Een eerste aanbeveling is om de verplichting tot financiële verslaggeving uit te breiden naar kleine organisaties. Andere aanbevelingen gaan over het elektronisch maken van het informatiesysteem, de verplichting tot de bekendmaking van de stopzetting van de organisatie bij de IRS, het inhoudelijk aanpassen van de formulieren die de organisaties moeten invullen en het toegankelijker en eenvoudiger maken van deze formulieren. Het Panel maakt tevens de opmerking dat de toegang van de burger tot accurate, duidelijk en adequate informatie met betrekking tot de financiën van not-for-profitorganisaties heel erg belangrijk is. De overheid heeft de taak om de weg naar grotere transparantie te faciliteren.

Daarenboven zou dit de mogelijkheid creëren om een benchmark en vergelijkingen tussen verenigingen mogelijk te maken. Het verhogen van de aandacht voor "compliance" van de jaarrekening kan de vzw's verder helpen bij het vermijden van fraude (Greenlee et al., 2012). Non-profit organisaties blijken in het bij-

zonder kwetsbaar te zijn voor fraude omdat hun bestuurders niet steeds over een uitgebreide financiële expertise beschikken. Een studie van de Association of Certified Fraud Examiners (ACFE) wees namelijk uit dat organisaties jaarlijks gemiddeld 6% van hun inkomsten verliezen aan fraude (ACFE, 2005). Het indienen van de jaarrekening bij de officiële instanties, kan hiertoe een barrière creëren. Anderzijds zouden de vzw's ook zelf de nodige extra inspanningen kunnen leveren om zichzelf te reguleren. Deze zelfregulering kan leiden tot een grotere legitimiteit van de sector (Bies, 2012).

7.3. Kleine vzw's die vrijwillig een volledige boekhouding voeren

Een andere belangrijke indicatie is het feit dat 16% van de onderzochte kleine vzw's vrijwillig opteerden voor het voeren van een dubbele boekhouding. Uit deze vaststelling blijken twee belangrijke zaken: een belangrijke proportie kleine vzw's kiest vrijwillig voor een volledige boekhouding, wat overeenstemt met de wensen van de hervorming. Het KB van 26 juni 2003 voorziet namelijk de mogelijkheid voor kleine vzw's om vrijwillig de bepalingen toe te passen die gelden voor de grotere entiteiten en zo een volledige (= dubbele) boekhouding te voeren. Aan deze mogelijkheid zijn drie gevolgen gekoppeld zoals hierboven reeds besproken. Zelfs al kiezen kleine vzw's vrijwillig voor een volledige boekhouding met bijbehorende jaarrekening, dan gebeurt de neerlegging van de jaarrekening steeds bij de griffie van de rechtbank van koophandel en niet bij de Balanscentrale (Van Hecke en Vincke, 2005).

Anderzijds blijken er onder die proportie een aantal kleine vzw's te zijn die een onvolledig eigen model van jaarrekening neerleggen, waar de wetgever hen verplicht minstens het verkort model te gebruiken. Een verontrustende vaststelling in de studie was dat twee van de non-profit organisaties die een volledige boekhouding voeren, eigenlijk de wettelijke criteria van een kleine vzw's overschrijden en bijgevolg hun jaarrekening hadden moeten indienen bij de balanscentrale.

8. Kwaliteit van de neergelegde jaarrekening van kleine vzw's

In vorig deel werd besproken in welke mate de kleine vzw's wel degelijk een jaarrekening indienen en daar blijkt het schoentje reeds te wringen. Hierna wordt dieper ingegaan op de mate van naleving van de vzw-boekhoudwetgeving aangaande de vzw's cluster 1, zijnde de vzw's die een vereenvoudigde boekhouding voeren en het vereenvoudigd model van jaarrekening hebben ingediend bij de griffies.

De kwaliteit van financiële rapportering wordt in de internationale academische literatuur als een kritiekpunt beschouwd. Het accounting framework volstaat vaak niet om een afdoende antwoord te bieden op de vragen die leven (Lohman, 2007). Daarenboven is het "accounting framework" voor de non-profitsector momenteel gebaseerd op dat voor de private sector. Christiaens (1999) stelt zich daarbij de vraag of het niet beter is om andere regels, methodes en principes te ontwikkelen voor deze specifieke sector. We zien hetzelfde verhaal bij de IPSAS, de International Public Sector Accounting Standards voor de publieke sector, waar recentelijk beslist werd om een aangepast "conceptual framework" te ontwikkelen los van dat voor de private sector. De onderliggende gedachte hierbij is telkens dat de publieke en not-for-profitsector dermate specifiek en verschillend van de private sector zijn, dat het "framework" uit de ondernemingssector hiermee niet verzoenbaar is (Andries en Heirman, 2011).

Zoals hierna aangetoond blijkt uit het veldonderzoek dat de jaarrekeningen van de kleine vzw's met een vereenvoudigde boekhouding vaak onvolledig of foutief worden opgesteld. Ook inhoudelijk stellen we dus vast dat de overeenstemming met de wettelijke bepalingen behoorlijk laag ligt. Vooral op het gebied van tijdigheid, consistentie en volledigheid blijken bepaalde problemen op te treden.

8.1. Termijn van neerlegging en consistentie

De wetgever voorziet dat (zeer) grote vzw's hun jaarrekening dertig dagen na de goedkeuring ervan door de algemene vergadering dienen neer te leggen bij de Nationale Bank van België (art. 17 wet van 2 mei 2002). Voor kleine vzw's legt de wetgever echter geen termijn op voor de neerlegging van de jaarrekening bij de griffie (Demeyer et al., 2009). Dit kan gezien worden als een ernstige lacune in de wetgeving. Indien we de termijn die de wetgever voorziet voor de grote en zeer grote vzw's zouden toepassen op de kleine vzw's als indicatie voor het al dan niet tijdig indienen van de jaarrekening, dan blijkt slechts 33% van de kleine vzw's met een vereenvoudigde boekhouding te voldoen aan de wettelijke bepalingen.

Daarenboven stellen we vast dat het indienen van de jaarrekening niet consistent wordt toegepast. Er blijkt dan ook enorm veel variatie te zitten in de consequente neerlegging van deze jaarrekening, m.a.w. voor het ene boekjaar legt de kleine vzw haar jaarrekening neer, voor het andere boekjaar dan weer niet. Dat bleek ook al uit het verkennend onderzoek door Deprez et al. (2011) waar 30% van de vzw's die in het verleden één of meerder jaarrekeningen hadden neergelegd, dit niet meer hadden gedaan in de 3 meest recente boekjaren.

8.2. Volledigheid: Staat van ontvangsten en uitgaven

De jaarrekening bevat de staat van ontvangsten en uitgaven. Deze dient opgemaakt te worden volgens een minimaal schema dat is opgenomen in het KB van 26 juni 2003 als bijlage B en vloeit rechtstreeks voort uit het ongesplitste dagboek (dat bijgehouden dient te worden volgens een model dat eveneens als bijlage bij het KB is gevoegd). In deze staat de totalen van de verschillende rubrieken van ontvangsten en uitgaven vermeld.

Dit wettelijk verplicht model is zeer beknopt en vraagt weinig detaillering. Men zou hierbij de opmerking kunnen maken dat een dergelijke aanpak de transparantie naar de “stakeholder” toe maar weinig verbetert. Ook uit het onderzoek blijkt dat de kleine vzw’s dit model ervaren als zijnde ontoereikend. Ongeveer 96% van de jaarrekeningen van de onderzochte vzw’s bevat een staat van ontvangsten en uitgaven. Er werd ook vastgesteld dat verschillende vzw’s vanuit het wettelijke model vertrokken, maar vrijwillig verdere subcategorieën toevoegen wellicht om een meer gedetailleerd beeld te verstrekken. Andere vzw’s namen in hun jaarrekening dan weer een volledig eigen model van staat van ontvangsten en uitgaven op. Deze laatste groep voldoet dus niet aan de wettelijke verplichtingen.

8.3. Volledigheid: Staat van het vermogen

De toelichting bij de neer te leggen jaarrekening dient ook een staat van het vermogen van de vereniging te bevatten. Deze vloeit rechtstreeks voort uit de inventaris en moet worden opgemaakt overeenkomstig het minimaal schema C dat in bijlage bij het KB van 26 juni 2003 is gevoegd. De staat van het vermogen dient op de datum van de afsluiting van het boekjaar stelselmatig de aard en het bedrag van het geheel van de bezittingen en de schulden van de vereniging te vermelden (KB 26/06/2003). Ook dient deze staat de rechten en de verplichtingen, die een belangrijke invloed hebben op de financiële toestand van de vereniging, te op te nemen (KB 26/06/2003).

Ondanks het feit dat de meeste dossiers een staat van vermogen bevatten, worden er in vele gevallen echter fouten en onvolkomenheden waargenomen. Zo stellen we vast dat zowel bij de “bezittingen en schulden” als bij de “rechten en verplichtingen”, dat de verenigingen slechts enkele posten invullen, of dat men overall een 0 in het document schrijft.

8.4. Volledigheid: Waarderingsregels

De bestuursorganen van de vzw dienen de criteria vast te leggen waarop de waarderingsregels in de inventaris moeten geënt zijn. Deze waarderingsregels moeten worden samengevat in de toelichting en in beginsel

ieder boekjaar consistent zijn (KB 23/06/2003). De waarderingsregels dienen te worden samengevat in de toelichting en van een dergelijke aard zijn dat de toegepaste waarderingsmethodes beoordeeld kunnen worden (KB 26/06/2003).

Uit het onderzoek bleek dat slechts 47,5% van de onderzochte vzw’s een rapportering over de waarderingsregels bevatte. Meer dan de helft voegde dus helemaal geen waarderingsregels toe en voldoet dan ook niet aan de wettelijke verplichtingen. In enkele van de dossiers werd alleen maar vermeld dat “alle goederen worden gewaardeerd volgens de geldende waarderingsnormen van de Commissie voor boekhoudkundige normen”. In andere gevallen bleek het dossier dan weer een document getiteld “waarderingregels” te bevatten, maar liet men het document verder blanco. Dezelfde vaststelling werd gedaan voor het document waarin de wijzigingen aan de waarderingsregels moeten worden neergelegd (conform art. 7 van het KB 26/06/2013).

Zonder dat alle actieve kleine vzw’s met een vereenvoudigde boekhouding over dezelfde kam mogen worden geschoren, blijkt uit de bovenstaande indicatoren toch duidelijk dat de jaarrekeningen over het algemeen slordig te noemen zijn.

9. Welke factoren liggen aan de basis van deze slordigheden?

De problemen blijken omvangrijk te zijn. Daarom werd ook bijkomend onderzoek (Lanckswaert, 2013) gedaan naar mogelijke organisatiekenmerken die al dan niet bijdragen tot het niveau van naleving van de boekhoudreglementering in de onderzochte kleine verenigingen. Methodologisch werd gebruik gemaakt van de “compliance index” zoals ook ontwikkeld voor de hervorming van gemeenten (Christiaens, 1999) als voor (zeer) grote vzw’s (Verbruggen et al., 2010). Deze compliance meet voor de kleine vzw’s opgenomen in cluster 1, te weten de vzw’s die conform de vereenvoudigde boekhouding hun jaarrekening neerleggen bij de griffies, de mate van naleving van de verschillende onderdelen van de hervorming. De gemiddelde score die deze verenigingen behaalden op de toegepaste compliance index, bleek 65,9% te zijn. Het betreft een cluster van verenigingen die een gemiddeld kapitaal van 232.096,34 EUR vertegenwoordigen.

Als onafhankelijke variabelen in de opgezette lineaire regressie-analyse werden in aanmerking genomen: de grootte van de kleine vzw, de regio Vlaanderen - Walonië, de leeftijd van de organisatie, mate van subsidiëring, al of niet supervisie door een auditor of accounting professional en de omvang van de Raad van Bestuur. In figuur 2 zijn de resultaten van de regressie-analyse terug te vinden. De geijkte tests bleken hier

overigens te bevestigen dat er geen sprake is van multicollineariteit. De 'adjusted' R^2 van 24,0% blijkt overigens aan de lage kant te zijn, al is deze bevredigend en gelijkaardig aan deze uit het onderzoek van Verbruggen et al. (2010).

Figuur 2: Resultaten van de regressieanalyse

	B	Std. Error	t	Sig.
(Constant)	16,054	1,164	13,786	,000 ***
Size	,175	,105	1,667	,098
Subsidized	,222	1,905	,117	,907
Supervision	4,182	1,446	2,893	,005 **
Region	-2,257	,827	-2,729	,007 **
Board	,209	,092	2,273	,025 **
Category Age	2,274	,835	2,725	,007 **

a. Dependent Variable: C1 SCORE

b. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

De aanwezigheid van supervisie over de jaarrekening blijkt de grootste significante impact te hebben op de mate van "compliance". Deze vaststelling bevestigt het belang van een bedrijfsrevisor, accountant of professionele boekhouder om te komen tot een meer kwaliteitsvolle financiële rapportering. Een controle door de auditor zal namelijk reeds een aantal fouten aan het licht brengen die zo niet meer voorkomen bij het indienen van de jaarrekening (Falkman en Tagesson, 2008). Daarenboven zorgt een jaarlijkse audit ook voor extra druk op de organisatie om te voldoen aan de regelgeving.

Daarnaast blijkt ook de regio waarin de vzw's gevestigd is, een impact te hebben op het niveau van "compliance". In tegenstelling tot de eerdere vaststelling over de kleine vzw's in Wallonië waarbij er in beide Waalse griffies inspanningen werden gedaan om de "slapende" vzw's beter te regulariseren in tegenstelling tot Vlaanderen, blijkt dat de Vlaamse verenigingen meer de vzw-boekhoudwetgeving naleven dan de Waalse. Een mogelijke reden daartoe is dat er in Wallonië een grotere gewilligheid bestaat om enige vorm van jaarrekening in te dienen, met wellicht minder kwaliteitsvereisten. In Vlaanderen hebben dergelijke kleine vzw's dan weer eerder de reflex om helemaal geen jaarrekening in te dienen, waardoor ze in cluster 2 (deze die geen jaarrekening indienen) zijn terecht gekomen en bijgevolg niet in de regressie (gebaseerd op de gegevens voor de verenigingen uit cluster 1) werden opgenomen. Verder zijn de verschillen in compliance tussen de verenigingen in beide regio's, deels toe te schrijven aan de culturele verschillen ten aanzien van de regulering (Jegers en Houtman, 1993). Wallonië is eerder een typische bureaucratische cultuur met veel centralisatie, gelijkaardig aan de bureaucratische cultuur in Frankrijk. Vlaanderen daarentegen is eerder geïnspireerd door de Angelsaksische ondernemingscultuur die gekenmerkt is door een lagere graad van formalisering.

Ook de leeftijd van de onderzochte verenigingen blijkt een sterke significante impact te hebben op het niveau

van de "compliance". Vzw's die werden opgericht na de wetswijziging in 2002-2003 blijken een hoger niveau van compliance met de wetgeving te realiseren. Het blijkt dus dat oudere verenigingen het moeilijker hebben om over te schakelen naar de nieuwe wetgeving (Andries en Heirman, 2011) en/of ook minder bereidwillig zijn om dit te doen (Falkman en Tagesson, 2008).

Als laatste blijkt ook de grootte van de Raad van Bestuur een significant effect te hebben op het niveau van "compliance". Zoals verwacht en gehypothetiseerd blijken verenigingen met een uitgebreidere Raad van Bestuur meer de regelgeving na te leven. Het ligt inderdaad voor de hand dat vzw's met meerdere bestuurders onderhevig zijn aan een uitgewerkte sturing en controle op de juistheid van de informatie in de jaarrekeningen.

De mate waarin de kleine vzw geniet van subsidies en schenkingen speelt geen rol bij de kwaliteit van haar jaarrekening, hoewel dit fenomeen van 'resource dependency theory' wel een rol speelt bij (zeer) grote vzw's (Verbruggen et al., 2010). Ingevolge de 'resource dependency theory' zal een organisatie haar best doen om de verschillende regels na te leven teneinde de subsidiërende overheden tegemoet te komen. De passende spreuk is hier: "wiens brood men eet, diens woord men spreekt". Het feit dat deze theorie niet bevestigd wordt in het onderzoek naar kleine vzw's kan te maken hebben met de beperkte schaalgrootte van deze vzw's. Dit is wellicht ook de reden dat het volume van de kleine vzw's evenmin een rol speelt in het niveau van de "compliance".

10. Conclusie

De aanpassing van de vzw-wetgeving door de wet van 2 mei 2002 en het KB van 26 juni 2003 had tot doel het bereiken van een grotere transparantie in de financiële rapportering van verenigingen en stichtingen. Door het opleggen van wettelijke modellen en schema's streefde de wetgever een heldere en uniforme financiële verslaggeving na die de organisatie zou responsabiliseren naar de burger toe.

Het uitgevoerde veldonderzoek toont echter aan dat binnen een relatief groot aantal vzw's de wettelijke verplichtingen onvoldoende en inconsequent naleven. Slechts de helft van alle onderzochte kleine vzw's dient een jaarrekening in. Daarnaast hebben we af te rekenen met een bijzonder grote groep van "slapende vzw's" (31%), waarvan de meeste in Vlaanderen. In de groep van actieve kleine vzw's die wel een vereenvoudigde jaarrekening neerleggen bij de griffie, blijkt de jaarrekening dan nog vaak laattijdig, onvolledig of foutief ingevuld te zijn. Aangezien daarenboven de neer te leggen jaarrekening via beknopte schema's

worden opgesteld kan met zich de vraag stellen of de transparantie die werd beoogd met het invoeren van de nieuwe wetgeving ook effectief verhoogd is. Ondanks de openbaarheid van de jaarrekeningen, ziet men dat verschillende jaarrekeningen niet gebruiksvriendelijk zijn opgesteld, noch gericht zijn naar de *stakeholders*. We kunnen stellen dat de naleving van de wet vooral op het niveau van "*formal compliance*" gebeurt waarbij de focus ligt op het wettelijk in orde zijn. Van "*material compliance*", waarbij het intrinsieke nut van het naleven van de wettelijke voorschriften wordt ingezien, is veel minder sprake. We hebben bijgevolg te maken met een hele grote groep van kleine vzw's die de wetgeving niet tot op een acceptabel niveau naleeft.

Een zeer belangrijke rol in dit problematisch proces is weggelegd voor de wetgever. Die kan zich de vraag stellen of het oorspronkelijk doel van de wetswijziging wel werd behaald (Andries en Heirman, 2011). Het is duidelijk dat de oorspronkelijke doelstellingen, zijnde het verhogen van de transparantie en de vergelijkbaarheid, op zijn minst in vraag kunnen worden gesteld voor de massa kleine vzw's. Bovendien is het hele proces nog steeds gekenmerkt door zijn vele formaliteiten, zo ook voor de gebruikers die de jaarrekeningen wensen in te kijken. Ook blijkt er van sanctiëring niet veel in huis te komen. Er is duidelijk een problematiek van straffeloosheid, een conclusie die ook bleek uit het onderzoek van Boonen (2006). Enkel indien het parket een vermoeden heeft van "witteboord-criminaliteit" bij vzw's worden de jaarrekeningen opgevraagd (Boonen, 2006). De wetgever voorziet onvoldoende in sanctiëeringsmaatregelen en ondermijnt zo voor een stuk de betrachting om de non-profitsector meer transparant te maken. Voorlopig kan men nog genieten van het *schrikeffect*; de kleine vzw's zijn zich nog niet allemaal bewust van het gebrek aan controle omtrent hun jaarrekeningen. Dit effect zal geleidelijk aan verdwijnen indien er geen verandering komt. Het doel van de wetswijziging mag dan wel nobel geweest zijn, de resultaten blijken niet bereikt te zijn en vormen van opvolging door de overheid ontbreken.

We onthouden daarnaast ook dat de aanwezigheid van een bedrijfsrevisor of een professionele accounting persoon, het compliance niveau van de verenigingen sterk kan doen stijgen.

Het bijhouden van de dossiers van vele in de praktijk ontbonden vzw's brengt heel wat onnodige kosten met zich mee voor de administratie en de opslag. Men kan zich dan ook afvragen of de baten van het bijhouden van de dossiers opweegt tegen de huidige kosten die het proces met zich meebrengt. We hopen dan ook dat dit onderzoek de basis legt voor de heropening van het debat rond de controle van de grote groep van kleine vzw's in België en tevens de basis is voor een reeks diepgaande onderzoeken over deze materie.

11. Bibliografie

- Acx, R., Rigo, C. en Vander Donckt, M., 2011, Verenigingen in België, Koning Boudewijnstichting, Brussel.
- Andries, S. en Heirman, A., De voornaamste hinderenissen bij de implementatie van de boekhoudhervormingen voor de vzw's: een analyse vanuit het managementperspectief, masterproef UGent 2010-2011.
- Bies, A.L., Evolution of Nonprofit Self-Regulation in Europe, *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 2010, 39, 1057-1086.
- Birchard, B., Nonprofits by the numbers, *CFO* 2005, 1(10), 50-55.
- Boonen K., De nieuwe vzw-wetgeving: aan analyse op juridisch, boekhoudkundig en fiscaal vlak (ongepubliceerde verhandeling) 2006, Universiteit Hasselt, Hasselt.
- Christiaens J., Financial Accounting Reform in Flemish Municipalities: An Empirical Investigation, *Financial Accountability & Management* 1999, Vol. 15, nr. 1, p. 21-40.
- Christiaens J., Vanhee C., Verbruggen S. en Milis K., Verenigingen en stichtingen: Vergelijkend en empirisch onderzoek van de boekhoudregelingen 2008, Die Keure, Brugge.
- Demeyere I., Govers M., Poppe G., Van Hecke R. en Vincke J. P., Vademecum voor de vzw 2009, Intersentia, Antwerpen.
- Deprez, J., Van de Abeele en A., Van Driessche, C., Veldonderzoek naar boekhoudkundige bepalingen van kleine vzw's in het arrondissement Gent, leeropdracht master overheidsmanagement UGent, 2010-2011.
- Desmidt S. en Heene A., Strategie en organisatie van publieke organisaties (3de editie) 2010, Lannoo Campus, Leuven.
- De Lembre E., Tiberghien Y. en Vanhee C., Vzw Jaarrekeningzakboekje. Boekhouding en jaarrekening van verenigingen en stichtingen 2012, Kluwer-Wolters, Mechelen.
- Falkman, P., en Tagesson, T., Accrual accounting does not necessarily mean accrual accounting: Factors that counteract compliance with accounting standards in Swedish municipal accounting, *Scandinavian Management* 2008, 24, 271-283.

Gray, R., Thirty year of social accounting, reporting and auditing: what have we learnt?, *Business Ethics: A European Review* 2001, 10, 9-15.

Greenlee, J., Fischer, M., Gordon, T., en Keating, E., 2007, An Investigation of Fraud in Nonprofit Organizations: Occurrences and Deterrents, *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 36, 676-694.

Hansen M.B., Antecedents of organizational innovation: the diffusion of new public management into Danish local government, *Public Administration* 2011, Vol. 89 (2), 221-717.

Jegers, M. en Houtman, C., Accounting theory and compliance with accounting regulations: The case of hospitals. *Financial Accountability & Management* 1993, 9, 267-278.

Lampkin, L.M. en Boris, E.T., Nonprofit organization Data: What we Have and What we Need, *American Behavioral Scientist* 2002, 45, 1675-1713.

Keating, E. K. en Frumkin, P., Reengineering Nonprofit Financial Accountability: Towards a More Reliable Foundation for Regulation, *Public Administration Review* 2003, 1, 3-15.

Lanckswaerdt, L., Financial Reporting of Small Non-profit organizations 2013, masterproef TEW, Faculteit Economie en Bedrijfskunde, Gent.

Loose, M., Gyselinckx, C., Dujardin en A., Marée, M., Kritische analyse van de statistische bronnen met betrekking tot het vrijwilligerswerk in België 2007, Koning Boudewijnstichting, Brussel.

Marée, M. Gyselinckx C., Loose M., Rijpens J. en Franchois E., Verenigingen in België: Een kwantitatieve en kwalitatieve analyse van de sector 2008, Koning Boudewijnstichting, Brussel.

Marée, M., Mertens, S., Defourny, J., Develtere, P., Raymaekers en P., Meireman, K., Verenigingen in België. Een kwantitatieve en kwalitatieve analyse van de sector 2005, Koning Boudewijnstichting, Brussel.

Nationale Bank van België, 2008, Statistieken betreffende de jaarrekeningen van ondernemingen, de jaarrekeningen van grote verenigingen zonder winstoogmerk en private stichtingen, en de sociale balansen.

Panel on the Nonprofit Sector, 2005, Strengthening transparency, governance and accountability of charitable organizations, url: <<http://www.nonprofitpanel.org/report/final/>> (2511/011).

Van Hecke R. en Vincke J. P., Praktisch boekhouden voor kleine vzw's 2005, Intersentia, Antwerpen.

Verbruggen S., Christiaens J. en Milis K., Can resource dependence and coercive isomorphism explain nonprofit organizations' compliance with reporting standards?, *Non-profit and Voluntary Sector Quarterly* 2010, Vol. 40 (1), 5-32.

Wet 2 mei 2002 betreffende de verenigingen zonder winstoogmerk, de internationale verenigingen en de stichtingen, Belgisch Staatsblad 11 december 2002.